МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Медико-фармацевтичний

Кафедра психіатрії, наркології, медичної психології та психотерапії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

_____ Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

01 вересня 2025 року

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ДО ЛЕКЦІЙ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗБАР'ЄРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність: 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма: Практична психологія

Одеса - 2025

Затверджено:

Засіданням кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та психотерапії Одеського національного медичного університету

Протокол № 1 від 26 серпня 2025 року

Завідувач кафедри _____ Євген ОПРЯ

Розробники:
Завідувач кафедри, проф. Опря Є.В.
Доцент кафедри, доц. Кантарьова Н.В.
Доцент кафедри, доц. Єрмуракі П.П.

ЗМІСТ

Мета курсу:

1.Розглянути поняття безбар’єрного простору та роль соціальної роботи у формуванні безбар'єрного середовища у науковій літературі.
2.Вивчити іноземний досвід створення безбарєрного середовища

3.Здійснити аналіз досягнень, існуючих ключових проблем та викликів, які перешкоджають створенню безбар’єрного простору в соціальній сфері України

4.Вивчити особливості використання інновацій та технологій у соціальній роботі для створення безбар’єрного простору.
5.Описати методологію, базу та результати проведення дослідження обізнаності про безбарєрне середовище та задоволеності його реалізацією
5.Створити рекомендації для вдосконалення бар’єрного простору та соціальної інклюзії в психологічній практиці.

Виховна мета : сформувати у здобувача вищої освіти уявлення про безбар’єрне середовище, соціальну інклюзію. Дестигматизація суспільства у питанні людей з інвалідністю або особливими потребами.

Анотація курсу:

Право на інклюзію, соціальне включення – невід’ємне право людини. Кожна людина має право бути рівноправним членом суспільства, повною мірою користуватися його благами та ресурсами. Про це йдеться у численних міжнародних нормативних актах, зокрема, в Загальній декларації прав людини (Загальна декларація прав людини, 20214). Попри це, навіть у сучасному високоцивілізованому світі люди продовжують стикатися з перешкодами, які їм заважають користуватися в повній мірі своїми громадянськими, політичними, економічними, соціальними, культурними правами та правом на розвиток. Особливо страждають від цього люди з інвалідністю через усе ще поширене невігластво та упередження, які існують в суспільстві; недосконалість законодавства, яке не захищає права людей з інвалідністю, не відповідає стандартам і принципам міжнародних документів з прав людини. Як наслідок, недоступне середовище позбавляє людей з інвалідністю їхнього права на рівність, гідність та свободу, сприяє постійному відчуженню та ексклюзії. Саме соціальна ексклюзія акцентує увагу на обмеженості доступу тих чи інших груп населення чи окремих індивідів до інституцій, які розподіляють ресурси; наголошує на позбавлення індивідів низки прав, до яких належать право на безпечний і здоровий життєвий простір, доступну медичну допомогу, якісну освіту, політичну участь, економічно продуктивне життя, захист від безробіття, гідну старість .

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження засвідчує, що соціальна

інклюзія та дотичні до неї питання привертають увагу учених з різних галузей наукового знання: соціології, юриспруденції, філософії, педагогіки, психології тощо. Труднощі адаптації та інтеграції в соціум людей з інвалідністю досліджують у своїх працях О. Безпалько, М. Гавриш, А. Капська, Н. Мирошніченко, Г. Першко. Проблемні аспекти створення безбар'єрного інклюзивного простору в освіті аналізують Р. Вайнола, В. Гайдукевич, Е. Музафарова, С. Чечета. Соціальна інклюзія та ексклюзія є предметом наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних авторів: Н. Ільченко, С. Оксамитної, Ю. Савельєва, В. Хмелько, Д. Голдберга, Е. Даніелса, Р. Картера, Ф. Крид, Р. Мейо, М. Олсона, Т. Парсонса. Україна, попри суттєві зрушення в напрямку імплементації засад інклюзії, все ще перебуває на самому початку шляху по формуванню безбар'єрного середовища і сподіватися на швидкі результати не доводиться, оскільки, наприклад, у США цей процес зайняв майже 30 років. Зважаючи на це, актуальним та своєчасним є аналіз концепту безбар'єрності в контексті інклюзивних потреб українського суспільства та вивчення напрацьованого світового досвіду впровадження безбар'єрності.

Першим вагомим кроком на шляху просування ідеї безбар'єрності в сучасному суспільстві стала прийнята Генеральною Асамблеєю ООН резолюція 31/123 від 16 грудня 1976 року, яка проголосила 1981 рік Міжнародним роком людей з інвалідністю. Ця подія стала знаковою віхою у тривалій боротьбі за визнання прав людей з інвалідністю, краще розуміння їхніх потреб та оцінку їхніх можливостей. Після Міжнародного року людей з інвалідністю була запущена в дію Всесвітня програма дій щодо людей з інвалідністю, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 3 грудня 1982 року (Резолюція 37/52). У резолюції 37/53 від того ж 3 грудня 1982 року Генеральна Асамблея ООН проголосила період 1983-1992 рр. десятиліттям людей з інвалідністю. Ці заходи викликали значне пожвавлення громадської, правової, соціальної активності у сфері захисту прав людей з інвалідністю на міжнародному, регіональному та національному рівнях.

Саме в контексті вище згаданих законодавчих ініціатив і сформувалася концепція безбар'єрності (barrier free) – філософія суспільства без обмежень, де кожному членові цього суспільства буде комфортно (Barrier-free environment for persons with disabilities, 20218). Поряд із термінами «безар'єрність» та «безбар'єрне середовище» також активно використовують дефініції «доступність», «пристосована архітектура», «універсальний дизайн», «безперешкодний доступ», «інклюзивне планування» тощо .Тривалий час безбар'єрність асоціювалася лише з подоланням фізичних перешкод та бар'єрів, однак бар'єрність різноманітна – від ускладненої доступності до громадських та житлових будівель до працевлаштування чи культурного життя. Помилковою є думка, що бар'єри стосуються не всього суспільства в цілому, а лише окремих його груп: людей з інвалідністю, літніх людей та решти

маломобільних груп населення. Але насправді кожна людина в ті чи інші періоди свого життя може зіткнутися з бар'єрами, тому поняття безбар'єрності є значно ширшим і стосується не лише людей з інвалідністю.

Серед основних проблем, пов'язаних зі створенням безбар'єрного середовища в Україні, донедавна були такі:

1. Загалом низький рівень розробленості безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю.
2. Відсутність розуміння комплексної доступності суспільного простору. Комплексна доступність – це, приміром, не тільки пандус у закладі, це, як мінімум, три критерії: обладнана спеціальним місцем для людини з інвалідністю парковка, зручна прилегла територія, сам вхід у приміщення – достатньо широкі двері, невисокі пороги тощо.
3. Відсутність інформації (інформаційних вказівників) про наявність/відсутність умов доступності об'єктів інфраструктури для людей з інвалідністю.
4. Низький рівень доступності транспортної та вуличної інфраструктури.
5. Недостатність громадського контролю за реалізацією державної політики у сфері створення безбар'єрного середовища .

Безумовним проривом у напрямі утвердження ідеї безбар'єрності у вітчизняному просторі стала Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року від 14 квітня 2021 р. (далі – Національна стратегія), яка визначила нові стандарти доступності та інклюзії, імплементуючи їх у державну політику, закріпила ключові поняття безбар'єрності, запустила реформування транспортної інфраструктури, підготовки аудиту шкіл щодо безбар'єрності (Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

Міністерство розвитку громад та територій України розробило та затвердило «Методичні рекомендації щодо забезпечення доступності будівель, приміщень та іншої інфраструктури закладів освіти для маломобільних груп населення». Це допоможе власникам (балансоутримувачам) будівель, приміщень та іншої інфраструктури закладів освіти створювати безперешкодне середовище та забезпечувати рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу.

Одним з пріоритетів державної політики з безбар'єрності є створення, забезпечення та підтримання відповідних умов для навчання в інклюзивних класах (групах), на робочому місці для працівників закладів освіти та для відвідувачів закладів освіти (зокрема, батьків).

У посібнику визначено першочергові заходи з облаштування доступності, серед яких – облаштування пішохідних доріжок до закладів освіти, місць для паркування, прилеглої території, пандусу, входів до

будівлі, коридорів, приміщень та ліфтів, санітарно-гігієнічних приміщень.Також зазначено особливості облаштування доступності для закладів різних рівнів освіти, наприклад, облаштування лекційних аудиторій та лабораторій, класів та бібліотек у школах, ігрових кімнат у закладах дошкільної освіти тощо. Необхідно також облаштовувати доступні приміщення для вихователів, вчителів, викладачів, наукових співробітників та іншого персоналу, що належить до маломобільних груп населення.Заклади освіти визначено одним з основних пріоритетів створення безбар'єрного простору у населених пунктах.Методичні рекомендації розроблено на виконання Плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.
Відповідно до Листа МОН від 02.08.2022 № 1/8794-22 "Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році"

Профілактична робота працівників психологічної служби – це система заходів, спрямованих на охорону психічного здоров'я; попередження неблагополуччя у розвитку людини, групи, суспільства;створення психологічних умов, спри-ятливих для розвитку особистості.Профілактична робота працівників психологічної служби спрямована на створення у закладі освіти таких умов навчання та виховання, які сприятимуть гармонійному психічному та особистісному розвитку здобувачів освіти.

У своїй діяльності як практичні психологи, так і соціальні педагоги застосовують значну кількість просвітницько-профілактичних програм, а саме:
«Сприяння просвітницькій роботі «рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя»;
«Дорослішай на здоров'я»,
«Корисні звички»,
«Цікаво про корисне»,
«Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»,
«Безпечне середовище: як навчити дитину захищатись»,
«Розвиток життєвих навичок дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»,
«Програма 15»,
«Соціально-психологічна профілактика суїцидальних тенденцій підлітків та молоді»,
«Вчимо жити разом»,
«Я вдосконалююсь, я розвиваюсь»,
«Володій своїми емоціями»,
«Правила поведінки в Інтернет»,
«Вирішую конфлікти та будую мир навколо себе»,
«Діалог»,

«Безпечний простір»,
«STOP SEX-тинг»,
«Мирна школа»,
«Стоп Булінг»,
«Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»,
«Демократична школа»,
«Профілактика сексуального насильства»,
«Навчіть дитину захищатися»,
«Будуємо майбутнє разом: програма профілактики конфліктів та правопорушень серед учнівської молоді»,
«Ми та конфлікт»,
«Не смійся з мене: просвітницько-профілактична програма тренінгових занять»,
«Життя без агресії»,
«Я – моє здоров'я – моє життя»,
«Попередження, виявлення та реагування у випадку сексуального насильства над дітьми», «Маршрут безпеки» тощо

Теми:

1. Основи психологічної реабілітації.

Визначення психологічної реабілітації. **Цілі психологічної реабілітації. Групи осіб, що потребують** психологічної реабілітації. Основні завдання проведення психологічної реабілітації. Послуги, які передбачає психологічна реабілітація (психодіагностика, консультування, психотерапія, психологічна просвіта). Нормативно-правові акти, що регулюють організацію та проведення роботи з психологічної реабілітації.

У відповідності до Конституції України, існує визнання найвищою соціальною цінністю життя людини, її здоров'я, честі, гідності, недоторканності і безпеки в Україні. Проте для значної кількості громадян країни існують значущі бар'єри, які обмежують реалізацію їхніх прав, доступ до публічних послуг та повноцінну участь в культурному, політичному та суспільному житті. Ці бар'єри виявляються у різних сферах, починаючи від обмеженого доступу до громадських та житлових об'єктів і закінчуючи проблемами працевлаштування та культурної участі.

Відсутність безбар'єрного середовища не лише породжує труднощі для мільйонів громадян, але також призводить до загального погіршення благополуччя кожної особи. Проблеми виявляються в загальному доступі до інфраструктури, включаючи фізичну та цифрову, а також в усіх сферах життєдіяльності особи, таких як ускладнений доступ до громадського транспорту та об'єктів фізичного оточення, відсутність адаптації інформації,

веб-сайтів та додатків для всіх громадян, соціальне неприйняття, а також бар'єри у доступі до освіти та роботи. Недостатній рівень статистичної інформації ускладнює можливість точного визначення кількості осіб, які щодня стикаються з різними бар'єрами, що також ускладнює розробку та впровадження державної політики для їхнього подолання.

У концепті соціальної інтеграції основним способом реабілітації осіб з інвалідністю є їх об’єднання зі здоровими людьми в процесі спільної діяльності. Збільшивши обсяг та інтенсивність цих зв’язків та взаємодій, надбудувавши нові рівні управління, суспільство вийде на новий рівень якості інтегрованого соціального світу, головними індикаторами якого є внутрішня згуртованість його субкультур та колективна ідентифікація членів суспільства, взаємозбагачених інтересами та ідеями один одного.

2. Організація медико-психологічного супроводу реабілітаційного процесу для осіб з обмеженими можливостями.

Довгий час існувала єдина модель надання допомоги людям з інвалідністю – медична, що передбачала розв’язання їхніх соціальних проблем виключно шляхом медичного втручання. Така модель полягає в тому, що людину з інвалідністю розглядають як пацієнта, її труднощі співвідносяться лише з особливостями обмеження життєдіяльності. За такого підходу вона є пасивною під час лікування і догляду. Соціальна модель виникла і сформувалася як виклик медичній, тому її метою стала підтримка й активізація позитивного потенціалу людей з інвалідністю на шляху до максимальної самостійності та інтегрованості в соціум. Саме вона сприяла використанню міждисциплінарного підходу в розв’язанні цієї складної проблеми. Суперечності між медичною й соціальною моделями в розумінні проблем людей з інвалідністю потребують особливої уваги у виробленні концепції міждисциплінарної допомоги, інтегрованої підтримки, ефективної співпраці медичних і соціальних працівників, педагогів, психологів та інших фахівців.

У мультидисциплінарних реабілітаційних командах повинна існувати ієрархічна філософія, філософія співпраці між фахівцями. Відносини між ними будуються на основі рівноправ’я. Робота команди ґрунтується на обміні знаннями між фахівцями з різним досвідом та прагненні співпрацювати над досягненням спільної мети. При цьому основними характеристиками ефективної співпраці є бажання працювати і відповідати за кінцеві результати та цінувати внесок кожного. Ефективною є співпраця, побудована на довірі та залученні всіх учасників цього процесу до розв’язання проблем. Інші характеристики ефективної співпраці містять чітке та погоджене всіма членами команди бачення майбутнього для дитини; відданість ідеї спільної роботи, адже різні перспективи і здібності збільшують ефективність команди; взаємозалежність, що передбачає визначення спільних цілей .

Наукові підходи до проблеми психології людини з обмеженими можливостями. Проблеми психології інвалідності. Особливості розвитку людини з різними психофізичними порушеннями. Психологічні особливості і

зміни особистості у людей з обмеженими властивостями. Ставлення хворого до хвороби. Критерії визначення груп інвалідності. Реабілітаційний потенціал особистості. Загальні психологічні аспекти реабілітації людини з обмеженими можливостями. Участь клінічного психолога у складанні програми реабілітації інваліда. Психологічні особливості роботи психолого-медико-педагогічних консультацій з дітьми з особливими потребами.

Створення простору безбар'єрності в Україні має стратегічне значення для подальшого розвитку країни. Забезпечення безперешкодного доступу до фізичних та соціальних ресурсів для всіх верств населення є передумовою побудови справедливого та інклюзивного суспільства. Вивчення цієї теми дозволить розкрити причини та наслідки відсутності безбар'єрних умов для всіх громадян, враховуючи специфіку українського контексту. Аналіз ефективності заходів та політик, спрямованих на забезпечення безбар'єрного оточення, дозволить визначити ключові напрямки для подальших покращень.

3.Організація та впровадження системи раннього втручання.

Раннє втручання – міждисциплінарна сімейно-центрована система допомоги дітям раннього віку (від народження до 3-х років) із порушеннями розвитку та дітям груп біологічного й соціального ризику, спрямована на покращення розвитку дитини та підвищення якості життя родини. Стан проблеми готовності батьків до взаємодії та прийняття особливостей хворої дитини. Причини загрози появи обмежень як у функціонуванні сім’ї, так і в фізичному та психосоціальному розвитку дитини. Клієнт раннього втручання – вся родина дитини з порушенням розвитку чи захворюванням.

4. Діагностичний інструментарій у психо-реабілітаційному процесі.

Базові принципи психодіагностики осіб, постраждалих від воєнних дій і травматичних подій, включаючи серйозну хворобу. Особливості посткризової психологічної діагностики дітей. Короткі характеристики психодіагностичних методик. Перелік основних діагностичних методик, які застосовуються при психологічній реабілітації. Основні принципи психо-реабілітаційного процесу :1)фізична доступність - безбар'єрний простір передбачає створення архітектурних умов, які легко доступні для людей з обмеженими фізичними можливостями. Це включає розташування пандусів, ліфтів, широких дверей і коридорів, а також інших інженерних рішень; 2)інформаційна доступність - забезпечення доступу до інформації для людей з різними видами обмежень, включаючи розробку доступних веб- сайтів, документів і інших засобів комунікації. Це може включати в себе використання спеціальних шрифтів, аудіоописів, субтитрів та інших.

5. Поняття про психологічну реабілітацію осіб з обмеженими можливостями.

Реабілітація осіб з інвалідністю – система медичних, психологічних, педагогічних та інших заходів, спрямованих на надання допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство. Психологічна реабілітація – система заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психологічних функцій, якостей, властивостей особи, створення сприятливих умов для розвитку та утвердження особистості. Види і форми реабілітаційних заходів.

Україна традиційно розглядає соціальну інклюзію та створення безбар'єрного середовища у контексті політики, спрямованої на підтримку осіб з інвалідністю та представників маломобільних груп. Проте зарубіжний досвід свідчить, що такий методологічний підхід є обмеженим і не відповідає сучасній європейській та світовій практиці. Розвинені країни вважають ефективнішими широкі напрями політики інклюзії та безбар'єрності, які охоплюють не лише осіб з функціональними обмеженнями та інвалідністю, а й інші соціальні групи, такі як люди похилого віку, матері з дітьми до 6 років, діти без батьківського піклування та молодь. Це розширює можливості залучення різних груп громадян до соціальних процесів. Зокрема, застосовуються спеціальні політики інтеграції національних меншин та міграційних спільнот. Ключовим елементом в цьому процесі є забезпечення політики протидії дискримінації меншин та досягнення реальної рівності у різних сферах суспільно-політичного та економічного життя. Комплексні підходи до усунення обмежень у суспільстві становлять необхідну частину стратегічних програм інтеграції.

Отже, міждисциплінарний підхід до практики соціальнопсихологічної реабілітації дітей та молоді з інвалідністю передбачає професійну співпрацю фахівців різних сфер, кожен з яких володіє відповідними професійними знаннями і набором специфічних компетенцій.

6. Психотравматичні і кризові ситуації.

Психічна травма та психотравмуюча ситуація. Співвідношення понять життєвої кризи особистості, травмуючої ситуації та травми. Постравматичний стрес та вторинна травма. Розуміння поняття «криза особистості» у психології. Типологія кризових ситуацій особистості. Вікові і ситуативні кризи. Ставлення до кризи та її подолання. Психологічна допомога особам, що переживають наслідки психотравми і кризову ситуацію.

Психологічні бар’єри пов’язані із емоційним станом людини з інвалідністю – її вірою у свої можливості, впевненістю у собі, самооцінкою. Ці бар’єри

значною мірою формуються в результаті ставлення інших людей. Негативне ставлення оточуючих може знижувати мотивацію людини з інвалідністю до пошуку свого місця в суспільстві, до самореалізації та саморозвитку.

7. Психологічна допомога під час втрати і горювання.

Поняття синдрому втрати (гострого горя). «Робота горя». Етапи переживання горя. Неускладнене і ускладнене горе. Загальні правила психологічного консультування осіб, що переживають синдром втрати. Етапи психологічної допомоги вибудовуються відповідно до етапів переживання горя: допомога на стадії шоку, на стадії гострого горя; на стадії відновлення. Триступінчата модель психологічної допомоги.

8. Метод «РІВНИЙ-РІВНОМУ» у взаємодії учасників груп підтримки та груп взаємодопомоги.

Групи взаємодопомоги («самодопомоги»). Психотерапевтичні групи. Особливості функціонування груп підтримки та груп взаємодопомоги. Взаємодія учасників діалогу за принципом «рівний-рівному». Функціонування соціальних груп за принципом «рівний-рівному» в Україні. Як створити та підтримувати діяльність групи взаємодопомоги.

9. Проект Безбар'єрність.

Національна стратегія безбар'єрного простору в Україні. Поняття «безбар'єрність» - загальний підхід до забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності. Гендерна рівність - рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості. Доступність – забезпечення рівного доступу всім групам населення до фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів та послуг, як у міських, так і в сільських районах.

10. Проект ТИ ЯК.

Створення проекту «Ти як?». Мета програми. Тренінг учасників – масштабований завдяки застосуванню каскадного методу. Фахівці кожної служби мають змогу передавати отримані знання колегам та застосовувати свої навички на практиці. Метод "каскадного" навчання – 3 етапи: 1) підготовка «тренерів для тренерів»; 2) передача знань іншим фахівцям Служби. 3) масштабування процесу на клієнтський рівень (шукачі роботи, безробітні, роботодавці, які потребують психологічної підтримки

11. Аптечка первинної психологічної допомоги.

«Аптечка швидкої психологічної допомоги» - довідник про стресові реакції і методи їх подолання. Розроблена в межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», створеної за ініціативою першої леді Олени Зеленської. Вправи і поради, зібрані в «Аптечці». Для кого вона корисна. Де можна її отримати, формат.

12. Соціальна інклюзія.

Концепція розвитку ментального здоров’я до 2020 року передбачає створення майданчиків соціальної інклюзії у освітніх , медичних та соціально правових установах .

Соціокультурна інклюзія - безбар'єрний простір також враховує соціокультурні аспекти, сприяючи створенню оточення, яке не дискримінує та підтримує участь всіх членів суспільства. Це може включати освітні заходи, кампанії свідомості та програми інклюзивного характеру. Соціальна інклюзія допомагає зменшити соціальні нерівності, забезпечуючи всім громадянам рівний доступ до ресурсів та можливостей. Відсутність бар'єрів полегшує повсякденне функціонування для всіх громадян, підвищуючи загальну якість життя та комфорт у суспільстві. Безбар'єрність сприяє розвитку туризму та культурного обміну, оскільки стає легше для туристів з обмеженими можливостями відвідувати різні місця та культурні заходи.Створення оточення без бар'єрів може позитивно впливати на психічне здоров'я громадян, зменшуючи відчуття виключеності та підвищуючи самооцінку. Забезпечення рівного доступу до ресурсів та можливостей сприяє розкриттю творчого та інноваційного потенціалу різних груп населення. Безбар'єрний простір допомагає вбудовувати всіх громадян у соціальний контекст, сприяючи їхній соціальній інтеграції та активній участі в громадському житті.

Забезпечення безбар'єрного простору є ключовим елементом будівництва відкритого, інклюзивного та справедливого суспільства, де кожна особа має можливість максимально використовувати свій потенціал та брати участь у всіх аспектах життя.

У сучасному українському освітньому просторі кардинально змінюються підходи до навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами, адже перехід до гуманістичної парадигми освіти гарантує право на рівний доступ до якісної освіти та навчання за місцем проживання в умовах освітнього закладу. Концепція створення єдиного освітнього простору для всіх дітей з врахуванням їх індивідуальних можливостей відображає одну з головних демократичних ідей – цінність кожної дитини та орієнтацію на реалізацію активної життєвої позиції в суспільстві.

Поняття психологічного супроводу осіб з інвалідністю. Особливості психологічного супроводу в залежності від причини інвалідності, віку та інших особливостей конкретної особи. Показання до психотерапії, підхід до вибору психотерапевтичного методу, показаного конкретному клієнтові. Протипоказання до психотерапії (гострий психоз, виражена інтелектуальна недостатність тощо).

Актуальність психологічної профілактики у нашій країні підсилюється ще й

тим, що кількість кризових явищ в українському суспільстві з кожним роком зростає. Вони тісно пов'язані не лише з політичною, соціально-економічною ситуацією та нестабільністю в країні, а й з недоліками організації навчально-виховного процесу в закладах освіти, несприятливими умовами виховання та побутовим неблагополуччям у сім'ях, негативним впливом антисоціальних елементів тощо. Недоліки виховання, організації дозвілля дітей і підлітків, негативний вплив засобів масової інформації призводять до формування у молоді споживацьких інтересів, ігнорування правових норм, загальноприйнятих правил поведінки, моральних та духовних цінностей, здорового способу життя. А це у свою чергу ставить під загрозу майбутнє нації, яке залежить від сьогоднішньої молоді. Психологічна профілактика є складовою частиною державної 7 політики щодо забезпечення оптимальних умов для зростання самодостатньої, гармонійної, активної особистості, здатної до творчого життєвого програмування та індивідуальної самореалізації

Нормативно-правові акти і регламентуючі документи.

Указ Президента України "Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні" https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-18#Text

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

Розпорядження Кабінету Міністрів «Про затвердження складу міжвідомчої робочої групи з питань розроблення проекту Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні» https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-skladu-mizhvido-a134r

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009—2015 роки «Безбар'єрна Україна» https://www.kmu.gov.ua/npas/232167617

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-2020-%D0%BF#Text

Практичні навички щодо надання фахової психологічної допомоги людині з обмеженими можливостями, членам її родини або колективу.

Освіта психолога-консультанта, клінічного психолога і психотерапевта в Україні. Вимоги до професійної кваліфікації практикуючого психолога і психотерапевта. Навички, необхідні для психологічного консультування

клієнтів з різними психологічними проблемами, включаючи наслідки психологічної травми і обмеження фізичних або психічних можливостей (інвалідність).

Психологи відіграють ключову роль у підтримці осіб з обмеженими можливостями та їхніх сімей, а саме у створенні індивідуалізованих програм та послуг, спрямованих на забезпечення повноцінної участі цих осіб у суспільстві. Адвокація за права та потреби осіб з обмеженими можливостями є важливою частиною функцій соціальних працівників.

Роль психолога у реалізації концепції без бар'єрного простору:

-проводить аналіз психологічних і соціальних потреб різних груп, включаючи осіб з обмеженими можливостями, та оцінює ступінь доступності середовища для них;

-спільно з іншими фахівцями психолог розробляє та впроваджує проекти, спрямовані на поліпшення безбар'єрності в різних сферах життя;

-надає індивідуальну підтримку та консультує осіб з обмеженими можливостями щодо навчання, працевлаштування, отримання послуг тощо;

-сприяє залученню осіб з обмеженими можливостями до освітньої, соціальної, культурної та громадської діяльності для підвищення їхнього відчуття власної важливості та включеності;

-співпрацює з органами влади, громадськими організаціями та іншими стейкхолдерами для створення інклюзивних програм та політик.

-організовує освітні заходи та тренінги для розширення усвідомленості суспільства щодо проблем та потреб осіб з обмеженими можливостями.

Психологічна просвіта – невід'ємна складова роботи практичного психолога, орієнтована на розвиток і підтримку психічного здоров'я та внутрішнього росту особистості. Ця діяльність спрямована на поширення знань про психіку, емоційну сферу, особистісний розвиток та міжособистісні відносини. Психологічна просвіта – це процес, який має за мету не лише надання знань, але й розвиток вміння застосовувати ці знання у практичному житті, сприяючи формуванню здорової та емоційно стійкої особистості. Основний зміст просвітницької роботи – знайомство із сучасним станом психологічної науки, основними закономірностями й умовами психічного розвитку людини.

Просвітницька робота практичного психолога реалізується через просвітницькі програми, спрямовані на різноманітні аудиторії: учнів, батьків, педагогічний колектив та загальну громадськість. В шкільному середовищі психолог виступає як ключовий учасник просвітницької діяльності, співпрацюючи з учителями, батьками та учнями.

Мета психологічної просвіти - це формування психологічної компетентності людей, яка включає в себе:

- розуміння основних закономірностей психічного розвитку людини;

- знання про ефективні способи взаємодії з іншими людьми;
- вміння вирішувати психологічні проблеми;
- здатність до психологічного саморозвитку.

Психологічна діяльність є важливим напрямом діяльності практичного психолога сприяє підвищенню психологічної культури і компетентності людей, що позитивно впливає на їхній особистий розвиток, успішність у навчанні та роботі, а також на якість життя в цілому. Психологічна просвіта - це система заходів, спрямованих на підвищення психологічної культури і компетентності людей. Вона включає в себе поширення психологічних знань, формування психологічних умінь і навичок, а також створення психологічного комфорту в суспільстві.

Рекомендована література

Основна:

1. Охорона психічного здоров'я в умовах війни / пер. з англ. Тетяна Семигіна, Ірина Павленко, Євгенія Овсяннікова [та ін.]. — К. : Наш формат, 2017. — 1068 с.
2. Нові клінічні протоколи: Психіатрія. Київ. Професійні видання, 2020. – 265 с.
3. Психіатрія і наркологія В.Л. Гавенко, В.С. Бітенський. – Київ: Медицина., 2020. – 512

Додаткова:

1. Психіатрія особливого періоду: навчальний посібник [для лікарів та психологів] / Рум'янцев Ю.В., Сиропятов О.Г., Іванцова Г.В., Осьодло Г.В. – К.: УВМА, 2014. – 193 с.
2. Посттравматичні стресові розлади: Навчальний посібник/ Під заг. ред. проф. Б. В. Михайлова - Вид. 2-е, перероблене та доповнене. - Х. : ХМАПО, 2014. - 285 с.
3. Посттравматичний стресовий розлад: посібник / Венгер О.П, Ястремська С.О. – Т. 2019. — 264с.
4. Психіатрія і наркологія: підручник (ВНЗ IV р. а.) / В.Л. Гавенко, В.С. Бітенський, В.А. Абрамов та ін; за ред. В.Л. Гавенка, В.С. Бітенського. — 2-е вид., переробл. і допов. – К.: «Медицина», 2015.- 512с.
5. Психіатрія і наркологія: нац. підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. / Г. Т. Сонник, О. К. Напрєєнко, А. М. Скрипніков та ін., за ред. О. К. Напрєєнко. - Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця. - 3-е вид., випр. - Київ: Медицина, 2017. - 422с.
6. Гусак, Н., 2011. Соціальна реабілітація в соціологічному дискурсі: інституційний підхід. // Соціальні виміри суспільства, 3 (14), с.175–186.
7. Гусак, Н., 2008. Соціальна реабілітація: підходи до визначення поняття. // Соціальна політика та соціальна робота, (1), с.103–114.
8. Дегтяренко, Т.М., 2013. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами : навчальний

посібник. Суми : Університетська книга, 301с. Збірник державних стандартів соціальних послуг з реабілітації/абілітації інвалідів, дітей-інвалідів та осіб з розумовою відсталістю, 2009. Київ: ВГО „Коаліція захисту прав осіб з інтелектуальною недостатністю”, 47с.
9. Єжова, Т. Є., 2011. Соціальна реабілітація дітей з інвалідністю. Навчальний посібник. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 284с.

13. Електронні інформаційні ресурси

1. Указ Президента України "Про забезпечення створення безбар’єрного простору в Україні" https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-18#Text
3. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
4. Розпорядження Кабінету Міністрів «Про затвердження складу міжвідомчої робочої групи з питань розроблення проекту Національної стратегії із створення безбар’єрного простору в Україні» https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-skladu-mizhvido-a134r
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009—2015 роки «Безбар’єрна Україна» https://www.kmu.gov.ua/npas/232167617
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-2020-%D0%BF#Text
7. http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2402-14 Закон України «Про охорону дитинства».
8. http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2402-15 - Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні
9. http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1545-2000-%EF - Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2000 р. № 1545 «Про схвалення Концепції ранньої соціальної реабілітації дітей з інвалідністю». http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1197-07 - Наказ Міністерства охорони здоров’я України від 08.10.2007 р. № 623 «Про затвердження форм індивідуальної програми реабілітації інваліда, дитини з інвалідністю та Порядку їх складання».
10. Електронні джерела літератури здобувачі освіти можуть знайти на сайті onmu.edu.info .